

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 8.3.2006
KOM(2006) 105 galutinis

ŽALIOJI KNYGA

Europos Sąjungos tausios, konkurencingos ir saugios energetikos strategija

{SEC(2006) 317}

TURINYS

1.	Europos Sąjungos energetikos strategija: kaip suderinti tausų vystymąsi, konkurencingumą ir saugų tiekimą	3
2.	Šešios prioritetinės sritys	5
2.1.	Energetikos indėlis į ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą Europoje: Europos elektros energijos ir dujų vidaus rinkos sukūrimas	5
2.2.	Saugų tiekimą užtikrinanti energijos vidaus rinka: valstybių narių solidarumas.....	7
2.3.	Siekiant energijos tiekimo saugumo ir konkurencingumo: tausesnės, veiksmingesnės ir įvairesnės energijos rūšys	9
2.4.	Integruotas kovos su klimato kaita metodas	10
2.5.	Naujovių skatinimas: strateginis Europos energijos technologijų planas	13
2.6.	Kuriant bendrąją išorės energetikos politiką.....	14
3.	Išvados	17

ŽALIOJI KNYGA

Europos Sąjungos tausios, konkurencingos ir saugios energetikos strategija

(Tekstas svarbus EEE)

1. EUROPOS SĄJUNGOS ENERGETIKOS STRATEGIJA: KAIP SUDERINTI TAUSŲ VYSTYMĄSI, KONKURENCINGUMĄ IR SAUGŲ TIEKIMĄ

Europa įžengė į naują energetikos erą.

- *Energetikos sektoriuje būtinos investicijos. Siekiant patenkinti numatomą energijos poreikį ir pakeisti senstančią infrastruktūrą nauja vien Europoje per ateinančius 20 metų reikės apie 1 000 milijardų eurų investicijų.*
- *Mes vis labiau priklausome nuo importo. Jei mūsų energetika netaps konkurencingesnė, per ateinančius 20–30 metų apie 70 % Europos Sąjungos energijos poreikio bus tenkinama importuojamais produktais (50 % šiandien). Dalis produktų bus importuojama iš nesaugių regionų.*
- *Energijos rezervai sutelkti keliose šalyse. Šiandien maždaug pusė ES suvartojamų dujų tiekiami tik iš trijų šalių – Rusijos, Norvegijos ir Alžyro. Jei padėtis nesikeis, dujų importas per ateinančius 25 metus padidės iki 80 %.*
- *Energijos poreikis pasaulyje auga. Manoma, kad iki 2030 m. energijos poreikis ir į aplinką išskiriamas CO₂ kiekis pasaulyje padidės iki 60 %. Pasaulyje suvartojamas naftos kiekis nuo 1994 m. išaugo 20 %, o poreikis, manoma, didės 1,6 % per metus.*
- *Naftos ir dujų kainos kyla. ES per pastaruosius dvejus metus jos beveik padvigubėjo. Taip pat sparčiai didėja ir elektros kainos. Tai sukelia sunkumų vartotojams. Kadangi iškastinio kuro paklausa pasaulyje didėja, tiekimo grandinės yra ilgos, o importo būtinybė vis auga, naftos ir dujų kainos greičiausiai išliks didelės. Kita vertus tai gali paskatinti siekti didesnio energijos efektyvumo ir naujovių.*
- *Mūsų klimatas vis šiltėja. Tarpvyriausybinės klimato kaitos grupės (TKKG) duomenimis dėl į aplinką išskiriamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų pasaulio klimatas jau tapo 0,6 laipsnio šiltesnis. Jei nebus imtasi priemonių, iki šio šimtmečio pabaigos temperatūra pakils 1,4–5,8 laipsnio. Visų pasaulio regionų, taip pat ir ES, ekonomika ir ekosistemos patirs rimtų padarinių.*
- *Europos vidaus energijos rinka dar nėra pakankamai konkurencinga. Tik sukūrus konkurencingą rinką ES piliečiai ir įmonės galės patirti saugaus tiekimo ir mažesnių kainų privalumus. Siekiant šio tikslo reikia jungti energijos tinklus, parengti ir visapusiškai praktiškai taikyti teisės ir reguliavimo sistemas ir griežtai laikytis Bendrijos konkurencijos taisyklių. Be to, kad Europa sėkmingai įveiktų iškilusius sunkumus ir tinkamai investuotų į energetikos sektoriaus ateitį, sektoriaus konsolidaciją turi skatinti rinkos dėsniai.*

Tokia yra dvidešimtojo amžiaus energetikos padėtis. Siekdami saugios energetikos, stabilių ekonominių sąlygų ir veiksmingų priemonių prieš klimato kaitą, pasaulio ekonominiai regionai yra priklausomi vienas nuo kito.

Tokia padėtis tiesiogiai veikia kiekvieną. Kiekvieno europiečio kasdieniniame gyvenime būtina energija. Išaugusios kainos, neužtikrintas energijos tiekimo saugumas ir Europos klimato kaita daro įtaką mūsų piliečių gyvenimams. Tausi, konkurencinga ir saugi energetika – viena svarbiausių mūsų kasdieninio gyvenimo sąlygų.

Europa turi vieningai reaguoti į dabartinę energetikos padėtį. Tai pripažino valstybių ir vyriausybių vadovai 2005 m. spalio ir gruodžio susitikimuose. Komisijos paprašyta imtis veiksmų šiuo klausimu. Pastarojo meto įvykiai aiškiai parodė, kad šią problemą reikia spręsti. Atskirų 25 valstybių narių energetikos politikų nepakanka.

ES turi priemonių veikti. Jos energetikos rinka, kuriai priklauso virš 450 milijonų vartotojų, yra antra pagal dydį pasaulyje. Veikdama išvien, ES pajėgi apginti ir priversti gerbti savo interesus. Ne tik dydis, bet ir turimos politinės priemonės leidžia ES įveikti naujus energetikos uždavinius. ES pirmauja pasaulyje paklausos valdymo, naujų bei atsinaujinančių energijos rūšių ir mažai anglies dvideginio į aplinką išskiriančių technologijų srityse. Jei, įgyvendinama naująją bendrą energetikos politiką, ES bus vieninga energetikos klausimais, ji galės vadovauti pasauliui ieškant naujų energetikos problemų sprendimų.

Europa turi veikti nedelsdama, nes naujovių diegimas energetikos sektoriuje trunka daug metų. Reikia ir toliau skatinti energijos rūšių ir kilmės bei tranzito šalių įvairovę. Taip bus sudaromos sąlygos ekonominiam augimui, naujoms darbo vietoms, saugumui ir aplinkosaugai. Šie klausimai sprendžiami jau nuo tada, kai Komisija 2000 m. paskelbė žaliają knygą dėl saugaus energijos tiekimo, tačiau pastaruoju metu pakitus energijos rinkoms Europai reikia naujos paskatos.

Šioje žaliajoje knygoje pateikiami pasiūlymai ir alternatyvos, kurie gali sudaryti pagrindą Europos naujai, visapusiškai energetikos politikai. Pavasarį susitikianti Europos Vadovų Taryba ir Europos Parlamentas raginami atkreipti dėmesį į šią knygą, kuri turėtų sukelti ir aktyvias viešas diskusijas. Tuomet Komisija pateiks konkrečius veiksmų pasiūlymus.

Šioje žaliajoje knygoje nustatytos šešios svarbiausios sritys, kuriose būtina imtis veiksmų siekiant įveikti iškilusius uždavinius. Visų svarbiausia yra sutarti, ar nauja Europos energetikos strategija yra būtina ir ar pagrindiniai šios strategijos principai turi būti tausumas, konkurencingumas ir saugumas.

Kyla tokie klausimai:

1. *Konkurencingumas ir vidaus energijos rinka.* Ar sutariama, kad iš tiesų veikianti bendra rinka yra viena svarbiausių sąlygų Europos bendrojoje energetikos strategijoje? Kaip panaikinti kliūtis turimoms priemonėms įgyvendinti? Kokių naujų priemonių imtis tikslui pasiekti? Kaip ES turėtų skatinti energetikos sektoriui būtinas dideles investicijas? Kaip užtikrinti, kad visi Europos piliečiai galėtų naudotis energija prieinamomis kainomis ir kad vidaus energijos rinka skatintų užimtumą?
2. *Įvairesni energijos šaltiniai.* Kaip ES turėtų užtikrinti, kad Europoje būtų skatinama rinktis įvairesnius, mažesnę poveikį klimatui turinčius energijos šaltinius?

3. *Solidarumas*. Kokių priemonių imtis Bendrijoje siekiant išvengti energijos tiekimo krizių ar, jei tokios ištinca, joms įveikti?
4. *Tausus vystymasis*. Kaip geriausiai Europos bendrojoje strategijoje galėtų būti sprendžiamas klimato kaitos klausimas, suderinami aplinkos apsaugos, konkurencingumo ir saugaus tiekimo tikslai? Kokių papildomų veiksmų reikia Bendrijoje siekiant užsibrėžtų tikslų? Ar reikia nustatyti daugiau tikslų? Kaip parengti ilgalaikę, saugią ir prognozuojamą investicijų sistemą naujiems švarios ir atsinaujinančios energijos šaltiniams ES plėtoti?
5. *Naujovės ir technologijos*. Kokių veiksmų reikia Bendrijoje ir valstybėse narėse siekiant užtikrinti, kad Europa ir toliau pirmautų pasaulyje energetikos technologijų srityje? Kokios priemonės labiausiai padėtų siekiant šio tikslo?
6. *Išorės politika*. Ar reikalinga bendroji energetikos išorės politika, išreiškianti vieningą ES nuomonę? Kaip Bendrija ir valstybės narės turėtų skatinti šaltinių, ypač dujų, įvairovę? Ar turėtų ES užmegzti naujus partnerystės ryšius su kaimyninėmis valstybėmis, įskaitant Rusiją, ir su kitomis didžiausiomis gamybos ir vartojimo apimtėmis pasižyminčiomis šalimis?

Parengti Europos energetikos politiką bus ilgas darbas. Tam reikia aiškios, bet lanksčios sistemos – atstovaujančios bendrai pozicijai, patvirtintai aukščiausiame lygyje, bet nuolat atnaujinamos. Šio proceso pagrindu galėtų tapti Komisijos reguliariai Tarybai ir Parlamentui pateikiama **Strateginė ES energetikos apžvalga**, kurioje būtų aptariami šioje žaliojoje knygoje iškelti klausimai. Rengiant apžvalgą būtų įvertinama padėtis, pateikiamas veiksmų planas pavasario Europos Vadovų Tarybai, stebima pažanga, nustatomi uždaviniai ir siūlomi sprendimai visose energetikos politikos srityse.

2. ŠEŠIOS PRIORITETINĖS SRITYS

2.1. Energetikos indėlis į ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą Europoje: Europos elektros energijos ir dujų vidaus rinkos sukūrimas

Saugi, konkurencinga ir tausi energijos gamyba neįmanoma be atviros ir konkurencingos energijos rinkos, kurioje bendrovės konkuruotų visos Europos lygiu, o ne siektų tapti nacionalinės rinkos lyderėmis. Europą sustiprins ir problemas padės išspręsti atvira rinka, o ne protekcionizmas. Sukūrus iš tiesų veikiančią konkurencingą bendrą Europos elektros energijos ir dujų rinką sumažėtų kainos, būtų užtikrintas saugesnis energijos tiekimas¹ ir padidėtų konkurencingumas. Tai būtų naudinga ir aplinkai, nes įmonės, reaguodamos į padidėjusią konkurenciją, uždarytų energijos atžvilgiu neefektyvias gamyklas.

2007 m. liepos mėn. visi ES vartotojai, išskyrus keletą atvejų, turės juridinę teisę pirkti elektros energiją ir dujas iš bet kurio ES tiekėjo. Tai svarbi galimybė Europai. Nors daug nuveikta kuriant konkurencingą rinką, darbas dar nėra baigtas. Daug rinkų tebėra nacionalinės rinkos, kuriose dominuoja keletas įmonių. Valstybių narių rinkos atvėrimo metodai tebėra labai skirtingi, įskaitant skirtingas reguliavimo institucijų galias, skirtingą tinklo operatorių nepriklausomumo nuo konkurencinių veiksmų lygį, tinklo naudojimo taisyklių, balansavimo ir dujų saugojimo režimų skirtumus, o tai trukdo sukurti tikrai konkurencingą Europos rinką.

1 „Liberalizuotos elektros energijos rinkos pamokos“. TEA, 2005 m.

Iki 2006 m. pabaigos visos valstybės narės jau bus įgyvendinusios antrąsias direktyvas dėl elektros ir dujų, o Komisija bus baigusi Europos dujų ir elektros energijos rinkų konkurencingumo tyrimą. Tuomet, remiantis išsamiu poveikio vertinimu, bus priimtas galutinis sprendimas dėl papildomų priemonių, kurių pirmiausia reikia siekiant užtikrinti nediskriminuojamą tinklo prieigą, pakankamą tinklo pajėgumą, likvidumą dujų ir elektros energijos rinkose ir veiksmingą reguliavimą. Tačiau jau dabar aišku, kokioms penkioms svarbiausioms sritims reikia ypatingo dėmesio:

i) Europos tinklas

Kad galima būtų sukurti tikrą Europos elektros ir dujų rinką, vartotojams reikia bendro Europos tinklo. Jį galima sukurti užtikrinant bendras sričių, turinčių įtakos tarptautinei prekybai, taisykles ir standartus. Šiose srityse jau pasiekta pažangos, tačiau darbas vyksta lėtai.

Europos tinklo kodeksas galėtų paskatinti sukurti vienodas ar bent lygiavertes tinklo prieigos sąlygas, pagrįstas bendromis reguliuojamų sričių, kurios turi įtakos tarptautinei prekybai, taisyklėmis. Ekspertai pirmuosius žingsnius žengia regionų lygmeniu, ypač energijos reguliavimo institucijos kartu su Europos energetikos reguliuotojų taryba ir Europos reguliuotojų grupe. Tačiau, kad visi verslo ir privatūs vartotojai galėtų pirkti elektros energiją ir dujas iš kitų valstybių narių tiekėjų, reikia didesnės ir greitesnės pažangos. Šiuo tikslu Komisija aiškins: i) ko reikia išspręsti nacionalinių reguliavimo institucijų galių ir nepriklausomybės skirtumų klausimą ir ii) ar esamos nacionalinių reguliavimo institucijų ir nacionalinių tinklo operatorių bendradarbiavimo formos yra tinkamos, ar reikia glaudžiau bendradarbiauti, pvz., su **Europos energetikos reguliavimo institucija** sprendžiant tarptautinius klausimus. Tokia reguliavimo institucija turėtų teisę priimti sprendimus, susijusius su bendrosiomis taisyklėmis ir metodais, pavyzdžiui, Europos tinklo kodeksu, ir dirbtų kartu su tinklo operatoriais. **Europos energijos tinklų centras** taip pat galėtų padėti sutelkti tinklų operatorius į vieną oficialią įstaigą, kuri padėtų rengti Europos energetikos tinklo kodeksą.

ii) Prioritetinis tinklų sujungimo planas

2002 m. Europos Vadovų Tarybos susitikime Barselonoje valstybių ir vyriausybių vadovai sutarė minimalų tinklų sujungimo tarp valstybių narių lygį padidinti iki 10 %. Pažanga buvo nepakankama. Iš tiesų konkurencinga ir bendra Europos rinka neįmanoma be papildomo fizinio pajėgumo. Kai kurioms valstybėms tai ypač svarbu, pvz., Airijai ir Maltai, taip pat Baltijos valstybėms, kurios ir toliau lieka energijos pažiūriu izoliuota „energijos sala“ ir nuo likusios Bendrijos dalies atskirta teritorija. Taip pat yra būtinas papildomas elektros energijos tinklų sujungimo pajėgumas tarp daugelio regionų. Ypač tarp Prancūzijos ir Ispanijos, nes tai suteiktų galimybę iš tiesų konkuruoti tarpusavyje. Taip pat reikia naujų investicijų į infrastruktūrą dujų rinkose. Daugelyje valstybių narių reikia išlaisvinti pajėgumą, pagal ilgalaikes elektros energijos ir dujų sutartis skirtą ankstesniems operatoriams. Tinklų sujungimas yra būtinas solidarumui.

Reikia skatinti privačias ir valstybės investicijas į infrastruktūrą ir pagreitinti susijusias patvirtinimų procedūras. Kuo daugiau sujungtas Europos elektros energijos tinklas, tuo mažiau rezervinio pajėgumo reikia, ir ilgainiui mažėja sąnaudos. Kai ankstesnis Europos pajėgumo perteklius jau praeitis, tai ypač svarbu. Iki 2006 m. pabaigos Komisija nustatys **individualias priemones**, kurias, jos manymu, svarbu įgyvendinti **valstybėse narėse**. Taip

pat bus nustatyti kiti veiksmai **Bendrijos lygiu**, pavyzdžiui, efektyvesnis transeuropinio tinklo priemonių naudojimas.

Be to, šiuo atžvilgiu svarbūs santykiai su Šveicarija, kuri yra pagrindinė elektros energijos tranzito šalis.

iii) Investicijos gamybos pajėgumui skatinti

Siekiant pakeisti pasenusias elektros energijos gamybos priemones ir patenkinti paklausą, per kitus 20 metų ES reikės didelių investicijų. Investicijų reikės ir tam, kad galima būtų spręsti problemas kritiniais atvejais. Būtina turėti rezervą, kuris užtikrintų, kad energijos tiekimas nenutrūktų smarkiai padidėjus paklausai, ir kuris būtų atsarginis nepastovių atsinaujinančios energijos šaltinių pakaitalas. Kad investicijos būtų savalaikės ir ilgalaikės, reikalinga tinkamai veikianti rinka, siunčianti būtinus kainų signalus, užtikrintos paskatos, reguliavimo sistemos stabilumas ir finansavimas.

iv) Vienodos konkurencijos sąlygos: atskyrimo svarba

Perdavimo ir paskirstymo atskyrimo nuo konkurencinės veiklos lygis ir veiksmingumas išlieka labai skirtingas. Tai reiškia, kad faktiškai nacionalinės rinkos yra nevienodai atviros sąžiningai ir laisvai konkurencijai. Antrųjų elektros energijos ir dujų direktyvų nuostatas dėl atskyrimo būtina įgyvendinti ne tik paraidžiui, bet ir perteikiant jų idėją. **Jei pažanga kuriant vienodas sąlygas nebus pakankama, reikėtų apsvarstyti galimybę Bendrijos lygmeniu imtis kitų priemonių.**

v) Europos pramonės konkurencingumo skatinimas

Vienas iš pagrindinių vidaus energijos rinkos tikslų – skatinti ES pramonės konkurencingumą ir taip prisidėti prie ekonomikos augimo ir naujų darbo vietų kūrimo. Kad pramonė būtų konkurencinga, reikia tinkamai parengtos, stabilios ir prognozuojamos reguliavimo sistemos, kurioje būtų atsižvelgiama į rinkos mechanizmus. Todėl energetikos politika turėtų būti grindžiama išsamia ekonomine skirtingų politikos galimybių ir jų poveikio energijos kainoms analize ir teikti pirmenybę ekonomiškiesiems sprendimams. Ypač svarbu, kad energijos tiekimas būtų saugus, o kainos prieinamos. Taip pat būtina sukurti integruotą ir konkurencingą elektros energijos ir dujų rinką, kurioje būtų kuo mažiau sutrikimų. Naujoji aukšto lygio Energetikos, aplinkos ir konkurencingumo grupė vaidins svarbų vaidmenį nustatant būdus visų susijusių pramonės sektorių konkurencingumui skatinti.

Šiuo tikslu reikia apsvarstyti, pavyzdžiui, kaip geriausiai galima patenkinti teisėtus daug energijos suvartojančios pramonės poreikius nepažeidžiant konkurencijos taisyklių. Šiuo klausimu išvados turėtų būti pateiktos vidaus rinkos ataskaitoje, kurią numatyta parengti iki 2006 m. pabaigos. Be to, reikia apsvarstyti, kaip geriausia užtikrinti veiksmingą Komisijos, nacionalinių energetikos reguliavimo institucijų ir nacionalinių konkurencijos tarnybų veiklos koordinavimą.

2.2. Saugų tiekimą užtikrinanti energijos vidaus rinka: valstybių narių solidarumas

i) Saugesnis tiekimas vidaus rinkoje

Liberalizuotos ir konkurencingos rinkos prisideda prie saugaus tiekimo siūsdamos sektoriaus subjektams teisingus investicijų signalus. Tačiau, kad ši konkurencija būtų veiksminga, rinka turi būti skaidri ir prognozuojama.

Būtinoms prognozuojamos rinkos sąlygoms yra Europos energetikos infrastruktūros fizinė apsauga nuo gamtos katastrofų ir teroristų atakų, taip pat nuo politinio pobūdžio rizikos, įskaitant tiekimo nutraukimą. Iškilus staigiam energijos trūkumui padėti gali pažangūs elektros energijos tinklai, paklausos valdymas ir necentralizuota energijos gamyba.

Tam tikslui ateityje galima būtų imtis šių veiksmų:

- Kuo greičiau įsteigti **Europos energijos tiekimo stebėjimo tarnybą**, kuri prižiūrėtų ES energijos rinkos paklausos ir pasiūlos tendencijas, anksti nustatytų galimus infrastruktūros ir tiekimo trūkumus ir papildytų Tarptautinės energetikos agentūros (TEA) veiklą.
- Pagerinti **tinklo saugumą** perdavimo sistemos operatoriams glaudžiau bendradarbiaujant ir keičiantis informacija bendrų Europos saugumo ir patikimumo standartų nustatymo klausimais. Oficialiau suskirstyti perdavimo sistemos operatorius, kurie atsiskaitytų ES energetikos reguliavimo institucijoms ir Komisijai. Tai galėtų būti po 2003 m. elektros energijos tiekimo problemų pradėtų darbų tęsą. Tolesnis žingsnis būtų **Europos energijos tinklų centras**, įgaliotas surinkti, išnagrinėti ir paskelbti svarbią informaciją, taip pat įgyvendinti atitinkamų reguliavimo institucijų patvirtintas schemas.
- Siekiant fizinio infrastruktūros saugumo, verta įdėmiau apsvarstyti dvi priemones. Pirmiausia, galėtų būti sukurtas mechanizmas, skirtas pasirengti skubiems solidarumo veiksams ir užtikrinti, kad būtų reaguojama ir, jei reikia, suteikiama pagalba, valstybei narei patyrus sunkumų dėl pagrindinės infrastruktūros funkcijų sutrikimų. Antra, galėtų būti įdiegti bendri infrastruktūros apsaugos standartai ar priemonės.

ii) *ES strategijos dėl nenumatytiems atvejams skirtų naftos ir dujų atsargų persvarstymas ir apsisaugojimas nuo tiekimo sutrikimų*

Naftos rinka yra pasaulinė rinka, ir iškilus rimtiems tiekimo sutrikimams, net ir vietos ar regiono mastu, reikia visuotinio atsako. TEA organizuotas nenumatytiems atvejams skirtų atsargų panaudojimas po uragano „Katrina“ pavyko gerai. Todėl šioje srityje Bendrijos veiksmai turėtų būti suderinti su šiuo visuotiniu mechanizmu. TEA nusprendus panaudoti atsargas Bendrija turi veikti labiau koordinuotai. Šiam tikslui ypač reikėtų, kad Komisija pasiūlytų naują teisės aktą, užtikrinantį **reguliariesnę ir skaidresnę informaciją apie Bendrijos naftos atsargų padėtį**, kuris pagerintų naftos rinkos skaidrumą.

Be to, reikėtų peržiūrėti **turimas direktyvas dėl saugaus dujų ir elektros energijos tiekimo** ir užtikrinti, kad jos būtų tinkamos taikyti galimais tiekimo sutrikimo atvejais. Pastarojo meto patirtis iškėlė svarbių klausimų, pvz., ar Europos dujų atsargų pakaktų ištikus trumpalaikiams tiekimo sutrikimams. Persvarstant strategiją taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, ar buvo pasiūsti tinkami signalai, skatinantys būtinas investicijas į Europos dujų ir elektros energijos rinkas ateityje, įskaitant investicijas į tiekimo saugumą ir infrastruktūrą užtikrinant abipusę paramą. Šiam tikslui *inter alia* reikėtų pasiūlyti **naują teisės aktą dėl dujų atsargų**, kuris užtikrintų, kad ES, valstybėms narėms solidarizuojantis, gali susidoroti su trumpalaikiais nenumatytais dujų tiekimo sutrikimais, atsižvelgiant į skirtingas atsargų kaupimo galimybes skirtingose ES dalyse.

2.3. Siekiant energijos tiekimo saugumo ir konkurencingumo: tausesnės, veiksmingesnės ir įvairesnės energijos rūšys

Kiekviena valstybė narė ir energijos bendrovė individualiai renkasi energijos šaltinius. Tačiau valstybės narės pasirinkimas neišvengiamai turi įtakos kaimyninėms valstybėms ir visai Bendrijai, o taip pat ir konkurencingumui bei aplinkai. Pavyzdžiui:

- Jei valstybė narė nusprendžia elektros energijos gamybai naudoti daugiausiai gamtines dujas arba tik jas, tai dujų trūkumo atvejais toks sprendimas turės didelės įtakos tiekimo saugumui kaimyninėse valstybėse.
- Jei valstybė narė nusprendžia naudoti branduolinę energiją, dėl ES priklausymo nuo iškastinio kuro importo ir dėl į aplinką išskiriamo CO₂, tai taip pat gali turėti rimtų padarinių kitoms valstybėms narėms.

Strateginė ES energetikos apžvalga padėtų sukurti aiškia valstybių narių sprendimų dėl energijos šaltinių sistemą. Joje turėtų būti nagrinėjami įvairių energijos šaltinių privalumai ir trūkumai – nuo vietinių atsinaujinančios energijos šaltinių, pvz., vėjo, biomasės, biokuro, nedidelių vandens jėgainių, taip pat energijos efektyvumo klausimo iki anglies ir branduolinės energijos – ir perėjimo nuo vieno šaltinių prie kitų poveikis visai ES. Tai galėtų būti paremta standartiniu metodu.

Pvz., anglis ir lignitas šiuo metu naudojami maždaug vienam trečdaliui ES elektros energijos gaminti. Dėl klimato kaitos šis energijos šaltinis gali būti tausus tik tuomet, jei visoje ES būtų taikoma komercinė anglies dvideginio sekvestracija ir švarios anglies technologijos.

Apžvalga taip pat turėtų paskatinti suinteresuotų valstybių narių skaidrias ir objektyvias diskusijas dėl branduolinės energijos ateities ES. Šiuo metu branduolinė energija naudojama maždaug vienam trečdaliui ES elektros energijos gaminti ir, nepaisant svarbaus branduolinių atliekų ir saugumo klausimo, yra ES didžiausias anglies dvideginio beveik neišskiriantis energijos šaltinis. Būtų naudinga, jei ES užtikrintų, kad informacija pagrįstose, objektyviose ir skaidriose diskusijose būtų pateikti duomenys apie branduolinės energijos sąnaudas, privalumus ir trūkumus.

Taip pat būtų tikslinga **sutarti dėl bendro strateginio tikslo** suderinant tausaus energijos naudojimo, konkurencingumo ir saugaus tiekimo uždavinius. Šis sutarimas turėtų būti pagrįstas išsamiu poveikio įvertinimu, turėtų pateikti kriterijus, pagal kuriuos būtų vertinamas ES energijos šaltinių pasirinkimas ir padėti sustabdyti didėjantį ES priklausymą nuo importo. Pvz., **vienas iš tikslų galėtų būti nustatyti, kokią minimalią visų ES energijos šaltinių dalį turi sudaryti saugūs ir mažai anglies dvideginio išskiriantys energijos šaltiniai**. Tokia nustatyta minimali dalis atspindėtų galimą priklausymo nuo importo riziką, padėtų nustatyti bendrą perėjimo prie mažai anglies dvideginio išskiriančių energijos šaltinių tendenciją ir surasti šiems tikslams pasiekti būtinas vidaus priemones. Būtų galima suderinti valstybių narių teisę pasirinkti energijos šaltinius ir būtinybę ES naudoti tokį energijos šaltinių derinį, kuris atitiktų svarbiausius energetikos tikslus. Strateginė ES energetikos apžvalga galėtų tapti priemone iškelti Tarybos ir Parlamento patvirtintus tikslus ir vėliau stebėti jų įgyvendinimą.

2.4. Integruotas kovos su klimato kaita metodas

Būtina skubiai imtis veiksmų klimato kaitos problemoms spręsti, o ES ir toliau turi išlikti lydere, rodyti pavyzdį ir skatinti kuo platesniu mastu imtis tarptautinių veiksmų. Europa turi būti ambicinga ir imtis bendrų veiksmų, kurie padėtų ES siekti Lisabonos tikslų.

ES jau dabar pirmauja kuriant metodus, kuriais siekiama atsieti ekonomikos augimą nuo didėjančio energijos vartojimo. ES veikla apima patikimas teisės aktų iniciatyvas bei energijos efektyvumo programas ir kartu skatina atsinaujinančios energijos konkurencingumą ir efektyvumą. Tačiau ES įsipareigojimas kovoti su klimato kaita yra ilgalaikis.

Siekiant apriboti kylančią pasaulio temperatūrą iki sutarto lygio, kuris būtų daugiausiai 2 laipsniais didesnis už ikiindustrinio laikotarpio temperatūrą, pasaulio šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos turėtų pasiekti aukščiausią lygį ne vėliau kaip 2025 m., o tuomet turėtų būti sumažintos bent 15 %, o palyginti su 1990 m. lygiu – beveik 50 %. Šis didžiulis uždavinys reiškia, kad Europa privalo imtis veiksmų jau dabar, ypač energijos efektyvumo ir atsinaujinančios energijos srityse.

Veiksmai energijos efektyvumo ir atsinaujinančios energijos srityse ne tik sprendžia klimato kaitos problemas, bet ir padės užtikrinti energijos tiekimo saugumą bei sumažinti augančią ES priklausomybę nuo importuojamos energijos. Veikla šioje srityje taip pat sukuria Europoje daug aukštos kokybės darbo vietų ir padeda Europai išsaugoti pirmaujančias pozicijas technologijų srityje sparčiai augančiame pasaulio sektoriuje.

Šiuo atžvilgiu **ES prekybos išmetamųjų teršalų leidimais sistema** sukuria lankstų ir ekonomišką pagrindą gaminti energiją naudojant mažiau klimatui kenksmingas technologijas. Išsami ES prekybos išmetamųjų teršalų leidimais sistemos peržiūra suteikia galimybę išplėsti sistemos taikymą ir patobulinti jos veikimą. Be to, ES prekybos išmetamųjų teršalų leidimais sistema – pamažu besiplečiančios pasaulio anglies dvideginio rinkos branduolys, ji suteikia konkurencinį pranašumą Europos verslui.

i) Padaryti daugiau mažesnėmis sąnaudomis: energijos efektyvumo pavyzdys

Veiksminga energijos efektyvumo politika nereiškia, kad reikia atsisakyti komforto ar patogumo. Ji taip pat nereiškia sumažėjusio gebėjimo konkuruoti. Iš tiesų veiksminga šios srities politika – tai rentabilios investicijos siekiant sumažinti bereikalingą energijos eikvojimą, tuo pat metu padidinti gyvenimo lygio standartus ir taupyti lėšas, taip pat galimybė pasinaudoti kainų signalais, kurie padėtų atsakingiau, ekonomiškiau ir racionaliau vartoti energiją. Šioje srityje rinkos dėsniais pagrįstos priemonės, įskaitant Bendrijos energijos mokesčių sistemą, gali būti labai veiksmingos.

Nors Europa energijos efektyvumo atžvilgiu jau dabar yra vienas iš pirmaujančių regionų pasaulyje, galima padaryti daug daugiau. 2005 m. žaliojoje knygoje dėl energijos efektyvumo Komisija nurodė, kad galima sutaupyti iki 20 % ES suvartojamos energijos: tai reiškia, kad išlaidos energijai sumažėtų 60 milijardų EUR, padidėtų energijos tiekimo saugumas, o tiesiogiai susijusiuose sektoriuose būtų sukurta beveik milijonas naujų darbo vietų.

Viena iš šiuo atžvilgiu naudingų priemonių – ES sanglaudos politika, kurios tikslai yra remti energijos efektyvumą, atsinaujinančių bei alternatyvių energijos šaltinių plėtojimą ir investicijas į tinklus, kai yra rinkos nepakankamumo įrodymų. Rengiant 2007–2013 m. nacionalines strategines orientacines struktūras ir veiklos programas, Komisija ragina

valstybes nares ir regionus veiksmingai išnaudoti sanglaudos politikos paramos šiai strategijai galimybes.

Siekdama realizuoti šį potencialą, šiais metais Komisija pasiūlys **Energijos efektyvumo veiksmų planą**. Šiam tikslui įgyvendinti reikia nuolatinės paramos ir pasiryžimo aukščiausiu politiniu lygmeniu visoje Europoje. Dauguma iš turimų priemonių yra valstybių narių rankose, pavyzdžiui, dotacijos ir mokesčių lengvatos, ir kaip tik nacionaliniu lygmeniu galima geriausiai įtikinti visuomenę, kad energijos efektyvumas iš tiesų gali padėti sutaupyti lėšų. Tačiau ES poveikis gali būti lemiamas. Veiksmų plane bus siūlomos konkrečios priemonės, kurios padės iki 2020 m. išnaudoti šį 20 % potencialą.

Galimų veiksmų pavyzdžiai:

- Ilgalaiškės kryptingos energijos efektyvumo kampanijos, įskaitant energijos efektyvumą pastatuose, ypač viešuosiuose.
- Daugiau pastangų energijos efektyvumui gerinti transporto sektoriuje, ypač siekiant greitai pagerinti padėtį miesto viešojo transporto sektoriuje didžiuosiuose Europos miestuose.
- Finansinių priemonių taikymas siekiant paskatinti komercinius bankus investuoti į energijos efektyvumo projektus ir energijos paslaugas teikiančias įmones.
- Mechanizmai, kurie padėtų skatinti investicijas į energijos efektyvumo projektus ir energijos paslaugas teikiančias įmones.
- Visos Europos „baltųjų sertifikatų“ prekybos sistema, kuri leis įmonėms, viršijančioms minimalius energijos efektyvumo standartus, „parduoti“ šią sėkmę kitoms įmonėms, kurios nesugebėjo laikytis šių standartų.
- Siekiant geriau informuoti vartotojus ir gamintojus, daugiau dėmesio reikės skirti pagrindinių energiją naudojančių įrenginių, įskaitant buitinius prietaisus, transporto priemones ir pramonės įrangą, energijos efektyvumo vertinimui ir demonstravimui. Būtų tikslinga šioje srityje nustatyti minimalius standartus.

Galiausiai, energijos efektyvumas turi tapti pasauliniu prioritetu. Veiksmų planas galėtų tapti pagrindu skatinti panašius veiksmus visame pasaulyje glaudžiai bendradarbiaujant su TEA ir Pasaulio banku. **ES turėtų siūlyti ir skatinti sudaryti tarptautinį susitarimą dėl energijos efektyvumo**, kurį pasirašytų išsivysčiusios ir besivystančios šalys, ir išplėsti *Energy Star* susitarimą.

ii) Daugiau atsinaujinančios energijos šaltinių

Nuo 1990 m. ES sėkmingai vykdė ambicingą planą tapti atsinaujinančios energijos lydere pasaulyje. Vienas iš rezultatų – ES įrengtų vėjo jėgainių galia atitinka 50 anglų deginančių jėgainių galią, o išlaidos per paskutinius 15 metų sumažėjo per pusę. ES atsinaujinančios energijos rinkos metinė apyvarta siekia 15 milijardų EUR (pusė pasaulio rinkos apyvartos), šiame sektoriuje dirba 300 000 žmonių ir jis yra vienas iš pagrindinių eksportuotojų. Atsinaujinanti energija kainų atžvilgiu jau pradeda konkuruoti su iškastiniu kuru.

2001 m. ES sutarė, kad iki 2010 m. energija iš atsinaujinančių šaltinių ES sudarys 21 % visos suvartojamos elektros energijos. 2003 m. nuspręsta, kad iki 2010 m. biodegalai turi sudaryti

bent 5,75 % viso sunaudojamo benzino ir dyzelinio kuro. Pasitelkus nacionalines politikos paramos priemones, daugelyje šalių atsinaujinančios energijos suvartojimas sparčiai auga. Nepaisant to, jei išliks dabartinės tendencijos, abiems tikslams įgyvendinti ES pritrūks 1–2 procentinių punktų. Jei ES nori įgyvendinti ilgalaikius klimato kaitos tikslus ir sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro importo, ji turės ne tik įvykdyti, bet ir viršyti nustatytus kiekybinius tikslus. Atsinaujinanti energija jau dabar yra trečias elektros energijos gamybos šaltinis pasaulyje (po anglių ir dujų), ir yra nemažai galimybių plėsti gamybos apimtį, kartu didinant naudą aplinkai ir ekonomikai.

Kad galima būtų išnaudoti atsinaujinančios energijos potencialą, reikalingos plėtrą skatinančios politikos nuostatos, ypač skirtos šių energijos šaltinių konkurencingumui padidinti, tuo pat metu laikantis konkurencijos taisyklių. Nors kai kurie mažiau anglies dvideginio išskiriantys energijos šaltiniai ekonominiu požiūriu jau dabar yra perspektyvūs, kitiems, pavyzdžiui, jūros vėjo, potvynių ir atoslūgių energijos šaltiniams, reikia paskatinimo.

Visas atsinaujinančios energijos potencialas bus išnaudotas tik prisiėmus ilgalaikius išsipareigojimus kurti ir diegti atsinaujinančios energijos technologijas. Kai bus rengiama Strateginė ES energetikos apžvalga, Komisija pateiks **Atsinaujinančios energijos planą**. Šiame plane bus pateikti pagrindiniai efektyvios ES atsinaujinančios energijos politikos klausimai:

- **veiklos programa, kurioje pateiktos praktinės priemonės**, skirtos užtikrinti, kad užsibrėžti tikslai būtų pasiekti;
- **aptarimas, kokius ir kokio pobūdžio tikslus ar uždavinius reikia nustatyti po 2010 m.**, siekiant užtikrinti ilgalaikį stabilumą pramonei ir investuotojams, taip pat kokių veiklos programų ir priemonių reikia tiems tikslams įgyvendinti. Bet kuriuos iš tikslų galima būtų papildyti išsamesniais veiklos tikslais elektros energijos, kuro ir galbūt šildymo srityse;
- **nauja Bendrijos direktyva dėl šildymo ir aušinimo**, kuri papildytų Bendrijos energijos taupymo sistemą;
- **išsamus trumpalaikis, vidutinės trukmės ir ilgalaikis planas**, kurio tikslas – stabilizuoti ir pamažu sumažinti ES priklausomybę nuo naftos importo. Planas turėtų papildyti esamą Biomasės veiksmų planą² ir Biokuro strategiją³;
- mokslinių tyrimų, demonstravimo ir pateikimo į rinką pirmą kartą iniciatyvos, **kurių tikslas – priartinti ekologiškus ir atsinaujinančius energijos šaltinius prie rinkos**.

Šis planas būtų grindžiamas nuodugnia poveikio analize, kurioje atsinaujinančios energijos šaltiniai būtų lyginami su kitais energijos šaltiniais.

iii) Anglies dvideginio surinkimas ir geologinis saugojimas

Anglies dvideginio surinkimo ir geologinio saugojimo technologijos kartu su švaraus iškastinio kuro technologijomis – tai trečia galimybė naudoti beveik anglies dvideginio neišskiriančias technologijas. Šias technologijas jau šiandien galima ekonomiškai naudoti

² Komisijos komunikatas – „Biomassės veiksmų planas“ - KOM(2005) 628, 7.12.2005.

³ Komisijos komunikatas – „ES biokuro strategija“ - KOM(2006) 34, 8.2.2006.

naftai ar dujoms surinkti. Jos gali būti ypač svarbios šalims, kurios nusprendžia ir toliau naudoti saugų ir gausų energijos šaltinį – anglis.

Tačiau šiai technologijai reikia stimulo, kad galima būtų sukurti reikiamas ekonomines paskatas, suteikti teisinį aiškumą privačiam sektoriui ir užtikrinti visapusišką aplinkos apsaugą. Kad sumažėtų šios technologijos sąnaudos, reikia mokslinių tyrimų ir plėtros (MTP) bei plataus masto demonstravimo projektų, o pasitelkus rinkos paskatas, pavyzdžiui, prekybą emisijomis, šios technologijos ilgainiui gali tapti pelningos.

2.5. Naujovių skatinimas: strateginis Europos energijos technologijų planas

Siekiant užtikrinti energijos tiekimo saugumą, tausumą ir pramonės konkurencingumą, būtina kurti ir diegti naujas energijos gamybos technologijas.

Moksliniai tyrimai energetikos srityje labai padėjo padidinti energijos efektyvumą (pvz., automobilių varikliuose) ir energijos šaltinių įvairovę, panaudojant atsinaujinančios energijos šaltinius. Tačiau ateityje laukiančių uždavinių mastai reikalauja daugiau pastangų.

Šiuo tikslu reikia prisiimti ilgalaikius įsipareigojimus. Pavyzdžiui, moksliniai tyrimai per paskutinius trisdešimt metų padėjo 30 % pagerinti anglį deginančių jėgainių efektyvumą. Anglių ir plieno mokslinių tyrimų fondas prisidėjo prie šios veiklos finansavimo ES lygiu. Tolesnė technologijų pažanga sudarytų galimybes smarkiai sumažinti CO₂ emisijas.

Moksliniai tyrimai taip pat gali atverti naujų komercinių galimybių. Efektyvios ir mažai anglies dvideginio išskiriančios technologijos – sparčiai auganti tarptautinė rinka, kurios vertė artimiausioje ateityje sieks milijardus EUR. Europa turi užtikrinti, kad jos pramonės įmonės taptų šių naujos kartos technologijų ir procesų lyderėmis pasaulyje.

Septintojoje pagrindų programoje pripažįstama, kad vieno atsakymo į visas energijos problemas nėra, sprendimai susiję su daugeliu technologijų: tai atsinaujinančios energijos technologijos, pastangos, kad švart anglis, anglies dvideginio surinkimas ir sekvestracija taptų tikrove, ekonomiškai perspektyvūs transporto priemonių biodegalai, nauji energijos vektoriai, pavyzdžiui, vandenilis, aplinkai nekenksmingas energijos naudojimas (pvz., kuro elementai) ir energijos efektyvumas, taip pat pažangios branduolio skilimo technologijos ir jų plėtra įgyvendinant ITER susitarimą.

ES reikia deramai finansuojamo **strateginio energijos technologijų plano**. Tai ne tik pagerintų pažangių energijos technologijų raidą, bet taip pat padėtų sukurti sąlygas veiksmingai pateikti tokias technologijas į ES ir pasaulio rinką. Reikėtų daugiau dėmesio skirti moksliniams tyrimams būsto, transporto, žemės ūkio, žemės ūkio pramonės ir medžiagų srityse, kuriose suvartojama daug energijos. Svarbų vaidmenį šioje srityje galėtų vaidinti siūlomas Europos technologijos institutas (ETI).

Minėtas planas turėtų sustiprinti Europos mokslinių tyrimų pastangas, kad nesidubliuotų nacionalinės mokslinių tyrimų ir technologijų programos ir daugiau dėmesio būtų skiriama ES lygiu sutartiems tikslams. Pramonės poreikiais grindžiamos Europos biokuro, vandenilio ir kuro elementų, fotoelektros, švartios anglies ir elektros energijos tinklų technologijų platformos padės parengti suderintas mokslinių tyrimų darbotvarkes ir diegimo strategijas.

ES turi apsvarstyti galimybes finansuoti strateginius energijos mokslinių tyrimų metodus, taip pat imtis tolesnių veiksmų Bendrijos ir nacionaliniams moksliniams tyrimams, inovacijų

programoms ir biudžetams integruoti ir koordinuoti. Remiantis Europos technologijų platformų patirtimi ir rezultatais, reikia sutelkti aukšto lygio suinteresuotųjų šalių atstovus bei sprendimus priimančius asmenis, kad galima būtų parengti ES energetikos sistemos transformacijos viziją ir padidinti visų mokslinių tyrimų efektyvumą.

Prireikus, ypač siekdama sukurti pirmaujančias inovacijų rinkas, Europa turėtų imtis integruotų plataus masto veiksmų, skirti pakankamai išteklių ir sutelkti privataus sektoriaus, valstybių narių ir Europos Komisijos pastangas kuriant viešąsias ir (arba) privačias partnerystes arba integruojant nacionalines ir Bendrijos energijos mokslinių tyrimų programas. Ilgalaikis ITER projektas energetikos srityje ir tarptautiniu mastu koordinuojama IV kartos iniciatyva, kurių tikslas – sukurti dar saugesnius ir tausesnius reaktorius, yra bendrų ES veiksmų siekiant konkrečių tikslų pavyzdžiai. Europa taip pat turėtų investuoti į kitas galimas ateities energijos formas, pavyzdžiui, vandenilio ir kuro elementus, anglies dvideginio surinkimą ir saugojimą, plataus masto atsinaujinančios energijos technologijas, pavyzdžiui, saulės šiluminės energijos sistemas, taip pat ilgalaikes perspektyvas, pvz., metano hidratus. Reikėtų apsvarstyti, kaip geriau sutelkti Europos investicijų banko išteklius siekiant skatinti į rinką orientuotus mokslinius tyrimus ir plėtrą (MTP) šioje srityje ir kaip pagerinti bendradarbiavimą visam pasauliui rūpimose srityse.

Veiksmus technologijų plėtrai paskatinti ir naujų energijos technologijų sąnaudoms sumažinti turi papildyti politikos priemonės, kuriomis siekiama atverti rinką ir užtikrinti esamų technologijų, padedančių veiksmingai kovoti su klimato kaita, patekimą į rinką. Konkuruodamos su įsitvirtinusiomis technologijomis ir didžiulėmis „išaldytomis“ investicijomis į dabartines energijos sistemas, daugiausiai paremtas iškastiniu kuru ir centralizuota gamyba, naujosios technologijos susidurs su aukštais įėjimo į rinką barjeriais. ES prekybos išmetamųjų teršalų leidimais sistema, žalieji sertifikatai, supirkimo tarifai ir kitos priemonės gali užtikrinti, kad aplinkos neteršianti energijos gamyba, keitimas ir naudojimas būtų finansiškai perspektyvus. Šiomis priemonėmis galima siųsti politikos signalus rinkai ir sukurti stabilią aplinką, kurioje pramonės įmonės galėtų priimti reikiamus ilgalaikius sprendimus dėl investicijų. Pažangios energetikos Europai programa taip pat suteiks reikiamas priemones ir mechanizmus netechninio pobūdžio kliūtims įveikti ir naujoms bei efektyvioms energijos technologijoms įsisavinti.

2.6. Kuriant bendrąją išorės energetikos politiką

Siekiant spręsti Europai kilusius energetikos uždavinius, reikia nuoseklios išorės politikos, kad Europa galėtų imtis aktyvesnio tarptautinio vaidmens kartu su viso pasaulio partneriais spręsdama bendras problemas. Tausiam, konkurencingam ir saugiam energijos tiekimui užtikrinti būtina nuosekli išorės politika. Ji padėtų atitrūkti nuo praeities ir parodyti valstybių narių įsipareigojimą rasti bendrus visiems rūpimų problemų sprendimus.

Pirmiausia reikia Bendrijos lygmeniu nustatyti **išorės energetikos politikos** tikslus ir susitarti, kokių veiksmų Bendrijos ir nacionaliniu lygmeniu reikia jai įgyvendinti. ES išorės politikos veiksmingumas ir nuoseklumas priklauso nuo vidaus politikos pažangos, ypač energijos vidaus rinkos sukūrimo. Pirmiau minėta **Strateginė ES energetikos apžvalga** taptų pagrindu parengti šią bendrą viziją. Rengiant apžvalgą, būtų įvertinama padėtis, pateikiamas veiksmų planas Europos Tarybai, stebima pažanga, nustatomos naujos problemos ir jų sprendimo būdai. Po apžvalgos sektų reguliarios politinės diskusijos Bendrijos lygmeniu, kuriose dalyvautų valstybės narės ir Komisija ir kurių formą reikia nustatyti. Tokiu būdu būtų įkurtas vienas tinkamos institucinės struktūros informacijos šaltinis visiems Europos energetikos sektoriaus dalyviams tiek Bendrijos, tiek nacionaliniu lygmeniu, kuris sudarytų

sąlygas ne tik efektyviai keisti informacija, bet ir veiksmingai koordinuoti veiklos metodus. Taigi ES iš tiesų galėtų „kalbėti vienu balsu“.

Šis metodas būtų ypač naudingas tarptautiniu lygmeniu. Jį turėtų sudaryti keletas pagrindinių tikslų ir priemonių:

i) Aiški energijos tiekimo saugumo ir šaltinių įvairovės politika.

Tokios politikos, ypač dujų sektoriuje, reikia tiek visai ES, tiek atskiroms valstybėms narėms ar regionams. Šiuo tikslu, rengiant pirmiau minėtą apžvalgą, galima būtų pasiūlyti **aiškius naujos infrastruktūros modernizavimo ir kūrimo prioritetus**, kurių reikia ES energijos tiekimo saugumui užtikrinti, ypač naujų naftotiekių, dujotiekių ir suskystintųjų gamtinių dujų terminalų (LNG) atveju, taip pat tranzito ir trečiųjų šalių prieigos prie esamų vamzdinių atveju. Pavyzdžiais gali būti dujų tiekimas nepriklausomu dujotiekiu iš Kaspijos regiono, Šiaurės Afrikos ir Vidurio Rytų į ES centrą, naujieji LNG terminalai, skirti rinkoms, kuriose šiuo metu trūksta konkurencijos tarp dujų tiekėjų, taip pat Vidurio Europos naftotiekiai, kuriais siekiama palengvinti dujų tiekimą iš Kaspijos jūros regiono į ES per Ukrainos, Rumunijos ir Bulgarijos teritorijas. Be to, rengiant apžvalgą galima būtų nustatyti konkrečias politines, finansines ir reguliavimo priemones, kurių reikia siekiant aktyviai skatinti verslo įmones imtis tokių projektų. Naujoji ES ir Afrikos strategija, kurioje numatoma teikti pirmenybę energijos sistemų sujungimui, taip pat galėtų padėti Europai naudoti įvairesnius naftos ir dujų tiekimo šaltinius.

ii) Partnerystė energetikos srityje su gamintojais, tranzito šalimis ir kitais tarptautiniais dalyviais

ES ir jos partnerius energetikos srityje sieja glaudi tarpusavio priklausomybė. Tai patvirtina keletas konkrečių dvišalių ir daugiašalių ES dialogų energetikos srityje su šalimis gamintojomis ir tranzito šalimis⁴. Taip pat energetikos klausimai tampa vis svarbesni ES politiniuose dialoguose su kitais pagrindiniais energijos vartotojais (pvz., JAV, Kinija ir Indija), įskaitant bendradarbiavimą daugiašaliuose forumuose, pvz. su didžiojo aštuoneto (G8) šalimis. Šie dialogai turi atitikti apžvalgoje suformuluotą bendrąją viziją.

a) Dialogas su pagrindiniais energijos gamintojais ir (arba) tiekėjais

ES bendradarbiauja su pagrindiniais tarptautiniais energijos tiekėjais, įskaitant Naftą eksportuojančių šalių organizaciją (OPEC) ir Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybą, pagal aiškiai apibrėžtą modelį. **Naujoji iniciatyva ypač naudinga turint omeny ryšius su Rusija**, svarbiausia ES energijos tiekėja. ES, stambiausia Rusijos energijos pirkėja, yra pagrindinė ir lygiavertė šio bendradarbiavimo partnerė. Bendrosios išorės energetikos politikos parengimas reikštų esminius pokyčius šioje partnerystėje tiek Bendrijos, tiek nacionaliniu lygmeniu. Tvirta partnerystė abiems šalims suteiktų daugiau saugumo ir prognozavimo galimybių, taip pat paruoštų dirvą ilgalaikėms investicijoms į naujus pajėgumus. Ji taip pat reikštų sąžiningas abipusio patekimo į rinkas ir naudojimosi infrastruktūra galimybes, ypač turint omeny trečiųjų šalių prieigą prie naftotiekių. Vadovaujantis šiais principais, reikėtų pradėti rengti energijos iniciatyvą. Darbo rezultatus galima būtų panaudoti formuluojant ES ir Rusijos bendradarbiavimo nuostatas, kurios 2007 m. pakeis esamą ES ir Rusijos Partnerystės ir

⁴ Būtent Rusija, Norvegija, Kaspijos jūros regionu, Viduržemio jūros šalimis, Naftą eksportuojančių šalių organizacija (OPEC) ir Persijos įlankos bendradarbiavimo taryba.

bendradarbiavimo susitarimą. Be to, reikėtų daugiau G8 pastangų, siekiant užtikrinti, kad Rusija kuo skubiau ratifikuotų Energetikos chartijos sutartį, ir baigti derybas dėl Tranzito protokolo.

(b) Visos Europos energijos bendrijos kūrimas

Remdamasi Europos kaimynystės politika ir jos veiksmų planu (ir papildydama pagal partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimus ir asociacijos susitarimus pradėtą darbą), ES jau kurį laiką siekia praplėsti savo energijos rinką, kad galėtų įtraukti kaimynines šalis ir priartinti jas prie ES vidaus rinkos. Sukūrus bendrai reguliuojamą erdvę visoje Europoje būtų laipsniškai pradėta bendra prekyba, nustatytos tranzito ir aplinkos apsaugos taisyklės, harmonizuojama ir integruojama rinka. Būtų sukurta prognozuojama ir skaidri rinka, skatinanti investicijas ir ekonominį augimą, taip pat saugų energijos tiekimą į ES ir kaimynines šalis. Galima būtų plėtoti jau pradėtus politinius dialogus, prekybos ryšius ir Bendrijos finansinius instrumentus, o su kitais partneriais sudaryti naujus susitarimus ar įgyvendinti kitokias iniciatyvas.

Pvz., sudarius Energijos bendrijos sutartį su Pietryčių Europos partneriais, sukūrus ES–Magrebo šalių elektros energijos rinką ir ES–Mašreko dujų rinką, **Visos Europos energijos bendrija** galėtų būti įsteigta ir naująja Sutartimi ir dvišaliais susitarimais. Kai kuriuos svarbius strateginius partnerius, tarp jų **Turkiją ir Ukrainą**, būtų galima paraginti prisijungti prie Pietryčių Europos energijos bendrijos sutarties. **Kaspijos jūros ir Viduržemio jūros šalys** yra svarbios dujų tiekimo ir tranzito šalys. Su **Alžyru**, kuris tampa vis svarbesniu dujų tiekėju ES, galėtų būti užmegzta speciali partnerystė energetikos srityje.

Be to, reikėtų siekti padėti Norvegijai – vienai svarbiausių ES strateginių energetikos partnerių – sukurti tausius išteklius Europos šiaurėje ir prisijungti prie Pietryčių Europos energijos bendrijos.

Ši sistema nustatytų aiškesnes sąlygas **ilgalaikėms Bendrijos investicijoms tinkamiausiai panaudoti, steigiant transeuropinius energijos tinklus** ir juos pratęsiant į trečiąsias šalis partneres, ir trečiosioms šalims skirtus ES išteklius maksimaliai panaudoti energijos saugumui gerinti. Tai būtų labai svarbu naujai finansinei kaimynystės priemonei ir EIB bei ERPB vykdomam finansavimui. Šiomis aplinkybėmis labai svarbios yra dvynių programos ir paskolos subsidijos strateginei trečiųjų šalių energetikos infrastruktūrai.

iii) Rezultatyvūs veiksmai išorės krizių atvejais

Reikia atkreipti dėmesį, kaip geriausia veikti išorės energijos krizių atvejais. Pastarojo meto naftos ir dujų sektorių patirtis parodė, kad tokiais atvejais Bendrijai reikia veikti greitai ir koordinuotai. ES neturi jokios oficialios priemonės, susijusios su išorės energijos tiekimu. Tam reikėtų įsteigti **naują oficialesnę kryptingą priemonę, skirtą nenumatytiems išorės energijos tiekimo sutrikimams**. Tai, pvz., galėtų būti stebėjimo mechanizmas, skirtas iš anksto įspėti ir padidinti galimybę tinkamai reaguoti išorės energijos krizių atvejais.

iv) Energetikos klausimo įtraukimas į kitas su išorės klausimais susijusias politikos kryptis

Politiniu lygmeniu bendroji Europos išorės energetikos politika leistų geriau integruoti energetikos tikslus į ryšius su trečiosiomis šalimis ir juos remiančias politikos kryptis. Šiuo tikslu, bendradarbiaujant su panašių energetikos ir aplinkos problemų turinčiais pasauliniais

partneriais, pvz., JAV, Kanada, Kinija, Japonija ir Indija, reikėtų daugiau dėmesio skirti **klimato kaitos, energijos efektyvumo, atsinaujinančios energijos šaltinių, mokslinių tyrimų ir naujų technologijų, dalyvavimo pasaulinėje rinkoje ir investicijų tendencijų klausimams**, siekiant geresnių rezultatų daugiašalėse struktūrose, pvz., JT, TEA, G8. Jei šios šalys sumažintų iškastinio kuro naudojimą, tai būtų naudinga ir Europos energijos saugumui. ES galėtų labai sustiprinti dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą su šiomis šalimis siekiant tausaus energijos vartojimo pasaulyje, mažinant taršą ir skatinant pramonės ir technologijų sąveiką, kurios tikslas kurti, pateikti ir panaudoti efektyvaus energijos vartojimo technologijas, atsinaujinančios energijos šaltinius ir švaraus iškastinio kuro technologijas, taikančias anglies dvideginio surinkimą ir geologinį saugojimą. **Ypatingai reikia siekti išplėsti ES prekybos išmetamųjų teršalų leidimais sistemos geografinę teritoriją**, ir, kaip minėta, pradėti nuo **ES pasiūlymo ir raginimo sudaryti tarptautinį susitarimą dėl energijos efektyvumo**. Be to, galėtų būti skiriama daugiau dėmesio bendradarbiavimui technologijų srityje, ypač su kitomis energiją vartojančiomis šalimis.

Taip pat galima būtų geriau panaudoti **prekybos politikos priemones** siekiant tokių tikslų, kaip nediskriminuojamas energijos tranzitas ir saugesnis klimatas investicijoms. ES turėtų raginti labiau gerbti PPO taisykles ir principus šioje srityje ir jais pagrįsti dvišales arba regionines iniciatyvas. Į tokius susitarimus galėtų būti įtrauktos nuostatos dėl rinkos sukūrimo, investicijų, tranzito ir prieigos prie tiekimo vamzdynų reguliavimo sistemų suderinimo bei konkurencijos. Tokius būdu sustiprintos, rinkos dėsniais pagrįstos nuostatos dėl energijos ir energijos prekybos būtų įtrauktos į ES galiojančius ir būsimus susitarimus su trečiosiomis šalimis.

v) *Energetikos įtaka skatinant vystymąsi*

Besivystančioms šalims galimybė naudotis energija yra svarbiausias klausimas, o Afrika į pietus nuo Sacharos turi mažiausią galimybę pasaulyje naudotis moderniomis energijos paslaugomis. Tuo pat metu išnaudojama tik 7 % Afrikos vandens energijos potencialo. ES turėtų skatinti „dviejų juostų kelio“ strategiją įgyvendindama Europos Sąjungos energetikos iniciatyvą ir pabrėždama energijos efektyvumo aspektą vystymosi programose. Pvz., siekis plėtoti atsinaujinančios energijos ir mažos apimties gamybos projektus galėtų daugeliui šalių padėti sumažinti importuojamos naftos poreikį ir pagerintų gyvenimą milijonams žmonių. Įgyvendinus Kioto protokole numatytą švarios plėtros mechanizmą galėtų suaktyvėti investicijos į tokius energetikos projektus besivystančiose šalyse.

3. IŠVADOS

Šioje žaliojoje knygoje pateikiami nauji Europai kylantys uždaviniai energetikos srityje, klausimai diskusijoms ir Europos lygmeniu siūlomi veiksmai. Rengiant diskusijas svarbu veikti integruotai. Kiekviena valstybė narė priims sprendimą vadovaudamasi nacionaliniais prioritetais. Tačiau visuotinės tarpusavio priklausomybės laikais energetikos politikoje svarbus europinis matmuo.

Europos energetikos politikos **trys pagrindiniai tikslai** turėtų būti:

- *Tausumas: i) ieškoti konkurencingų atsinaujinančios energijos šaltinių ir kitų mažai anglies dvideginio išskiriančių energijos šaltinių ir tiekimo galimybių, ypač transporto priemonių degalų alternatyvų, ii) sumažinti energijos paklausą Europoje ir iii) imtis lyderio vaidmens pasaulyje siekiant sustabdyti klimato kaitą ir pagerinti oro kokybę.*

- *Konkurencingumas: i) užtikrinti, kad nauja energetikos rinka būtų naudinga vartotojams bei visai ekonomikai ir skatintų investicijas į švarios energijos gamybą ir energijos efektyvumą, ii) sumažinti aukštų tarptautinių energijos kainų poveikį ES ekonomikai ir piliečiams ir iii) išlikti pirmaujančia energetikos technologijų srityje.*
- *Saugus tiekimas: siekiant išspręsti didėjančios ES priklausomybės nuo importuojamos energijos problemą reikia: i) integruotos strategijos, kurios tikslas būtų sumažinti importo poreikį papildant ES energijos šaltinius konkurencingais vietiniais ir atsinaujinančios energijos šaltiniais ir praplečiant importuojamos energijos tiekimo kelių ir šaltinių tinklą, ii) sukurti sistemą investicijoms, kurių reikia augančiam energijos poreikiui patenkinti, skatinti, iii) geriau pasirengti krizėms, iv) pagerinti sąlygas Europos bendrovėms, siekiančioms pasinaudoti pasauliniais ištekliais ir v) užtikrinti, kad visi piliečiai ir įmonės gali naudotis energija.*

Kad tikslai būtų pasiekti, svarbu atsižvelgti į juos rengiant Strateginę ES energetikos apžvalgą. Ją galima papildyti **strateginiu tikslu**, kuris padėtų suderinti tausaus energijos naudojimo, konkurencingumo ir tiekimo saugumo tikslus; pavyzdžiui, galima nustatyti, **kokią minimalią ES energijos šaltinių dalį turi sudaryti saugūs ir mažai anglies dvideginio išskiriantys energijos šaltiniai**. Taip būtų pasiekta pusiausvyra tarp valstybių narių teisės rinktis energijos šaltinius ir poreikio visos ES mastu naudoti tokį energijos šaltinių derinį, kuris atitiktų tris pagrindinius tikslus energetikos srityje.

Šioje žaliojoje knygoje pateikiama keletas konkrečių pasiūlymų, kaip įgyvendinti tuos tris tikslus.

1. ES turi sukurti dujų ir elektros energijos vidaus rinką. Galima būtų imtis šių priemonių:

- Pasitelkus Europos tinklo kodeksą, sukurti Europos tinklą. Taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę įkurti Europos reguliavimo instituciją ir Europos energetikos tinklų centrą.
- Pagerinti tinklų sujungimo galimybes.
- Sukurti naujų investicijų skatinimo sistemą.
- Efektyviau atskirti veiklos sritis.
- Skatinti konkurencingumą, visų pirma geriau koordinuojant reguliuotojų, kompetentingų valdžios institucijų ir Komisijos veiklą.

Šiems tikslams reikia teikti pirmenybę; Komisija pateiks galutines išvadas dėl papildomų priemonių, kurių reikia imtis siekiant greitai sukurti tikrai konkurencingą visos Europos elektros energijos ir dujų rinką, ir iki šių metų pabaigos pateiks konkrečių pasiūlymų.

2. ES turi užtikrinti, kad energijos vidaus rinka garantuotų saugų energijos tiekimą ir valstybių narių solidarumą. Reikėtų imtis šių konkrečių priemonių:

- Persvarstyti esamus Bendrijos teisės aktus dėl naftos ir dujų atsargų, kad jie padėtų įgyvendinti šiandienos uždavinius.

- Įkurti Europos energijos tiekimo stebėjimo tarnybą, kuri padėtų padidinti energijos tiekimo saugumo klausimų skaidrumą ES.
 - Padidinti tinklų saugumą skatinant tinklo operatorius aktyviau bendradarbiauti ir galbūt sukurti oficialią Europos tinklo operatorių grupę.
 - Pasitelkus bendruosius standartus, padidinti fizinę infrastruktūros saugumą.
 - Pagerinti energijos išteklių skaidrumą Europos lygmeniu.
3. **Reikia Bendrijos lygio diskusijų apie skirtingus energijos šaltinius**, įskaitant diskusijas apie sąnaudas ir indėlį kovojant su klimato kaita, kad galėtume būti tikri, jog iš esmės ES energijos šaltiniai atitinka saugaus tiekimo, konkurencingumo ir tausaus vystymosi tikslus.
4. **Europa turi spręsti klimato kaitos problemas tokiu būdu, kuris atitiktų Lisabonos tikslus.** Komisija Tarybai ir Parlamentui siūlo šias priemones:
- i) Aiškiai teikti pirmenybę energijos efektyvumui, siekiant sutaupyti 20 % energijos, kurią, nesiėmus priemonių, ES suvartotų iki 2020 m., ir susitarti dėl konkrečių priemonių, kurios padėtų pasiekti šį tikslą, įskaitant:
 - efektyvumo kampanijas, įskaitant energijos efektyvumą pastatuose;
 - finansinių priemonių ir mechanizmų naudojimą investicijoms skatinti;
 - naujas pastangas transporto srityje;
 - visos Europos „baltųjų sertifikatų“ prekybos sistemą;
 - daugiau informacijos apie tam tikrų buitinių prietaisų, transporto priemonių ir pramonės įrangos energijos efektyvumą ir minimalius efektyvumo standartus.
 - ii) Priimti ilgalaikį atsinaujinančios energijos šaltinių planą, kurį sudarytų:
 - naujos pastangos siekti nustatytų tikslų;
 - aptarimas, kokius tikslus ar uždavinius reikia nustatyti po 2010 m.;
 - nauja Bendrijos direktyva dėl šildymo ir aušinimo;
 - išsamus planas, kurio tikslas – stabilizuoti ir pamažu sumažinti ES priklausomybę nuo naftos importo;
 - iniciatyvos, kuriomis siekiama priartinti švarios ir atsinaujinančios energijos šaltinius prie rinkos.
5. **Strateginis energijos technologijų planas**, kuriuo vadovaujantis galima geriausiai panaudoti Europos išteklius, grindžiamas Europos technologijų platforma ir numatantis galimybę imtis bendrų technologinių iniciatyvų ar kurti bendras įmones siekiant sukurti pirmaujančias energijos inovacijų rinkas. Šį planą reikėtų kuo greičiau pateikti tvirtinti Europos Tarybai ir Parlamentui.

6. **Bendroji išorės energetikos politika.** Siekdama reaguoti į aukštas ir svyruojančias energijos kainas, augančią priklausomybę nuo importo, sparčiai didėjančią pasaulinę energijos paklausą ir klimato atšilimą, ES turi aiškiai apibrėžti išorės politiką ir ja vadovautis tiek nacionaliniu, tiek Bendrijos lygmeniu. Šiuo tikslu Komisija siūlo:
- nustatyti Europos prioritetus kuriant naują saugiam ES energijos tiekimui reikalingą infrastruktūrą;
 - parengti Europos energijos bendrijos steigimo sutartį;
 - užmegzti naują partnerystę su Rusija energetikos srityje;
 - parengti naują Bendrijos mechanizmą, kuriuo siekiama sudaryti sąlygas greitai ir koordinuotai reaguoti į kritinę padėtį trečiosiose šalyse, turinčią įtakos ES energijos tiekimui;
 - stiprinti ryšius su pagrindiniais energijos gamintojais ir vartotojais;
 - sudaryti tarptautinį susitarimą dėl energijos efektyvumo.